

Editorial

Publicăm în mod excepțional, integral, pe trei numere, o foarte lungă hotărâre a Curții Europene a Drepturilor Omului: Cauza *Kononov c. Letonia* (intervenient Rusia). Prima parte a apărut în numărul trecut, iar hotărârea Marii Camere în recursul cerut de Letonia va fi găzduită în numărul viitor.

De ce atâta atenție acordată „cazului Kononov”?

Să enumerăm foarte pe scurt faptele. În timpul celui de-al Doilea Război Mondial, domnul Vasiliy Kononov s-a alăturat unei unități de comando sovietice („Partizanii Roșii”). În luna februarie 1944, Armata Germană a descoperit și a ucis un grup de Partizani Roșii care se ascundeau într-un hambar din satul Mazie Bati. Domnul Kononov și unitatea lui au suspectat că sătenii spionau pentru germani, hotărând represalii împotriva locuitorilor din Mazie Bati. Între timp, temându-se de un atac al partizanilor, sătenii ceruseră administrației militare germane să îi înarmeze pe bărbați.

La 27 mai 1944, partizanii au intrat în sat și au declanșat atacul sub ordinele domnului Kononov.

Partizanii s-au îndreptat spre casele a doi săteni. Au intrat în prima și au tras asupra celor doi bărbați dinăuntru și asupra mamei unuia din ei. Partizanii au pus petrol în casă și clădirile fermei în care se afla, alături de bărbații uciși, și mama rănită, și le-au incendiat. Soția, însărcinată în luna a noua, a reușit să fugă, dar a fost prinsă de către partizani și împinsă în flăcări, printr-o fereastră a casei. Dimineața, sătenii supraviețuitori au găsit rămășițele carbonizate ale celor patru victime.

În cea de-a doua casă l-au ucis pe fermier și au rănit-o pe soția acestuia, după care au incendiat construcțiile. Soția a ars de vie, lângă trupul soțului mort.

Acestea au fost faptele pe care le-a documentat, începând cu ianuarie 1998, Centrul pentru Studierea Consecințelor Totalitarismului din Letonia. Dosarul a fost trimis Parchetului General, iar la 2 august 1998, Curtea Regională a statuat că domnul Kononov a săvârșit acte interzise de Carta Tribunalului Militar Internațional pentru Nürnberg – crime împotriva persoanelor civile în timp de război.

Au urmat recursurile, procesul intern durând peste 6 ani. La 28 septembrie 2004 Senatul Curții Supreme a stabilit printr-o hotărâre definitivă vinovăția domnului Vasiliy Kononov pentru crime de război – violări grave în sensul art. 147 al Convenției de la Geneva.

În luna august 2004, domnul Kononov s-a adresat Curții Europene a Drepturilor Omului, iar Federația Rusă și-a asumat rolul de intervenient împotriva Letoniei. În hotărârea sa din 24 iulie 2008, Curtea a condamnat statul leton pentru încălcarea art. 7 din Convenție – „Nici o pedeapsă fără lege”. Recunoscând autenticitatea probatoriului și deci a faptelor, Curtea a considerat totuși că, și presupunând că petentul a comis fapte incriminate de dreptul internațional general, condamnarea lor s-a prescris definitiv în 1954. Ar fi contra principiului predictibilității, inerent art. 7 din Convenție, ca petentul să fie pedepsit pentru aceste infracțiuni la aproape o jumătate de secol după împlinirea termenului de prescripție.

Cauza a generat o vie dezbatere în cadrul instanței din Strasbourg. Într-o opinie distinctă menită să întărească hotărârea, judecătorul Myjer a explicat unul din argumentele care stăteau în penumbra acestui verdict: persoana judecată nu a făcut parte din rândul naziștilor sau a aliaților și a colaboratorilor lor, ci din tabăra Puterilor Aliate, care luptau împotriva naziștilor.

Alți trei judecători, Fura-Sandström, David Thör Björgvinsson și Ineta Ziemele au susținut, în opinia lor disidentă, absența oricărui element în Convenție care să limiteze aplicarea art. 7 doar la crimele naziste. Convenția nu are de ce să opereze cu standarde duble. Faptul că instanța europeană atribuie sătenilor „orientări pro-naziste” nu îi poate priva pe aceștia de protecția dreptului internațional umanitar.

David Thör Björgvinsson a mers mai departe, punctând una din interpretările istorice ce au marcat dezbaterea. Judecătorul a arătat că în perioada 1940-1991, Letonia a fost victima ocupației ostile a unor puteri străine: două regimuri totalitare, Germania nazistă și Uniunea Sovietică, își disputau teritoriul Letoniei ignorând total drepturile letonilor la autodeterminare. Uniunea Sovietică nu urmărea să „elibereze” Letonia de Germania nazistă și să redea țării calitatea de stat suveran independent, ci dorea să obțină din nou controlul asupra Letoniei, ca Republică Socialistă Sovietică.

Aceste date explică marea miză a cauzei *Kononov c. Letonia*: diferențierea sau din contră, egalizarea juridică a crimelor de război și împotriva umanității comise de forțele Germaniei naziste, respectiv, ale Uniunii Sovietice. Verdictul din 24 iulie 2008 a produs multă emoție între gânditorii implicați în „aducerea la zi a memoriei” după căderea sistemului comunist. Invocăm o singură reacție, lucrarea prezentată într-un colochiu din luna septembrie 2008, “The Discourse of Communist Crimes in the European Memory Politics of World War II”. În ea, cercetătoarea estonă Maria Mälksoo observa că este moral inacceptabil, iar din punct de vedere politic periculos, să impui celor care au suferit sub regimul comunist în epoca sovietică să ierte, să uite și să „meargă mai departe” fără să obțină dreptatea. Este necesară, în concluzie, o istorie critică a „unei memorii comune europene a celui de-al Doilea Război Mondial” care să facă să dispară ambiguitățile și să releve complexitatea trecutului.

Letonia a făcut contestație la Marea Cameră, bucurându-se de susținerea, ca intervenient, a Lituaniei. Conform Ministerul de Externe al Letoniei, Federația Rusă a încercat să facă presiuni asupra Curții prin campanii în presă și dezvoltarea votului judecătorilor înainte de anunțarea hotărârii. Ministerul leton a cerut condamnarea acestui comportament de către Consiliul Europei.

La 17 mai 2010, Marea Cameră a recunoscut, cu 14 voturi la 3, că prin condamnarea lui Vasiliy Kononov, în 2004, pentru crime de război comise brutal împotriva populației civile, Letonia nu a violat neretroactivitatea așa cum este aceasta definită în art. 7 al Convenției europene a drepturilor omului. Desigur, în asemenea hotărâri, nu doar verdictul contează, ci și raționamentul, căci va juca un rol în cauze asemănătoare. Argumentele Marii Camere vor fi puse la dispoziția cititorului în numărul viitor al revistei.

NRDO

P.S. Dintr-o regretabilă și, dat fiind conținutul, oarecum comică eroare, Editorialul din NRDO nr. 2/2010 a fost semnat... CNCD. Cerem scuze Consiliului Național pentru Combaterea Discriminării pentru greșeală.